

**ВІДДІЛ ОСВІТИ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
ГЛОБИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ГЛОБИНСЬКИЙ ЛІЦЕЙ № 5**

**Шварц Наталія Йосипівна,
учитель української мови й літератури**

Метод “спрямованого читання” на уроках української мови й літератури

**Глобине
2023**

Уміння читати й розуміти прочитане, ставити питання, доводити свою позицію - це важливі навички сучасної людини. А однією із ключових компетентностей, на формування якої спрямована Нова українська школа, є розвиток критичного мислення, яке не можливе без читання.

Методична розробка є намаганням висвітлити можливості використання одного із методів критичного мислення. Цей метод має назву “Спрямоване читання” і може активно використовуватися на уроках української мови й літератури з метою більш продуктивної організації роботи з текстом. Спрямоване читання може використовуватися у зв’язці з іншими методами й прийомами розвитку критичного мислення та синхронізується із текстоцентричною технологією. Автор подає розробки навчальних занять з української мови та літератури в 10-11 класах, які побудовані на основі застосування методу “спрямованого читання”.

Методичний матеріал буде цікавий учителям та студентам-філологам.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10 КЛАСІ З ТЕМИ «ПОВНОЗНАЧНІ Й СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ»	6
РОЗРОБКА УРОКУ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В 10 КЛАСІ ЗА ТВОРОМ М. ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК».....	10
РОЗРОБКА УРОКІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТРИ В 11 КЛАСІ ЗА ТВОРОМ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО «Я (РОМАНТИКА)».....	25
РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 11 КЛАСІ ЗА ТВОРОМ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «МОДРИ КАМЕНЬ».....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43

ВСТУП

Прагненням кожного вчителя є вміння учнів вільно й обґрунтовано висловлювати свої погляди з будь-якого питання. Бо це свідчить про їхнє розуміння суті питання, вміння зайняти певну позицію щодо нього, дібрати необхідні докази й приклади на підтвердження своєї думки. Формуванню таких умінь безумовно сприяє критичне мислення, розвитку якого надається багато уваги сучасною національною освітою в умовах поглиблення демократичних процесів у суспільстві.

Критичне мислення є однією з ключових компетентностей, яку повинна формувати сучасна школа, бо вміння не лише розуміти, а й критично оцінювати інформацію, події, уникати маніпуляції є дуже актуальним.

Методів та прийомів розвитку критичного мислення описано в методичній літературі чимало. У цій методичній розробці ми пропонуємо приклади практичного застосування методу “спрямованого читання на уроках української мови й літератури в 10-11 класах.

Метою цього посібника є допомогти вчителям-філологам більш продуктивно організувати роботу з текстом із застосуванням прийомів розвитку критичного мислення. Це поєднання, за умови систематичного застосування на уроках, сприяє не лише формуванню правильних навичок читання й розуміння прочитаного, а й уміння займати позицію, вільно висловлюватися, ставити питання, узагальнювати інформацію.

Основою багатьох методів та прийомів розвитку критичного мислення є саме читання й розуміння прочитаного. Метод “спрямованого читання” передбачає роботу з текстом на уроці як основну форму здобуття знань і допомагає учням розуміти текст, обговорювати його зміст з іншими учнями, робити висновки, формувати певні цінності і, найважливіше, залишає місце не для однієї правильної відповіді.

Цей метод дуже добре синхронізується із текстоцентричною технологією, прийоми якої також спрямовані на читання, аналіз, виконання тренувальних та творчих вправ на основі єдиного чи множинного тексту.

Метод “спрямованого читання” може поєднуватися з іншими методами й прийомами розвитку критичного мислення, зокрема такими, як: асоціативний куц, асоціативний кросворд, семантична карта, “знаємо/хочемо дізнатися/дізналися”, припущення на основі слів, читання в парах, читання з позначками і т.і.

“Спрямоване читання” - це читання *незнайомого* тексту частинами за допомогою спрямовуючих питань учителя, які націлені на пошуки відповідей рівня “розуміння” замість просто читання вголос чи мовчки. Важливою є підготовча робота вчителя до застосування цього методу. Слід дібрати текст, який би відповідав методичним і педагогічним завданням вчителя, віку, інтересам дітей чи мав би тематику наскрізних змістових ліній, і був невеликим. Його треба поділити на частини, які кожен учень учень за командою вчителя буде самостійно мовчки читати. До кожної частини треба підготувати одне чи два питання, які б спрямовували читання на пошук необхідної інформації, а після

читання окремих частин - ще й проблемні питання, які спонукатимуть учнів на пошук доказів із тексту й практично застосовувати його розуміння.

Важливою також є організація середовища у класі для продуктивного застосування цього методу. Це може бути розміщення учнів парами, якщо застосовуються прийоми парного читання, або малими групами - залежно від кількості частин тексту чи від кількості учнів.

Перебіг уроку “спрямованого читання” може мати такий вигляд:

1. Актуалізація - асоціативний куц, асоціативний кросворд, семантична карта, припущення на основі слів. Тут відбувається обговорення назви тексту, його жанру, робляться припущення щодо змісту тексту. Можна організувати роботу в парах.
2. Основна частина уроку - метод “спрямованого читання”.
3. Кульмінаційне завдання на узагальнення й застосування інформації - таблиця, есе, карта героїв і т.д. Можна організувати роботу в малих групах.
4. Рефлексія.

Навчальна діяльність із застосуванням методу “спрямованого читання” можна організувати на одному уроці (45 хв.), на спарених уроках (90 хв.) чи на уроках протягом кількох днів (етап актуалізації в перший день, “спрямоване читання” на другий день, кульмінаційне завдання й рефлексія на третій день). Усе залежить від ідеї вчителя.

На уроках української мови можна використовувати розповідні, інформаційні, художні, навчальні тексти і, крім читання, використовувати їх як мовний матеріал для вивчення певних мовних явищ, тренувальних вправ, створення власних текстів (есе, діалог, твір-роздум і т.і.)

На уроках української літератури найчастіше обирається художній твір за програмою, але невеликий, наприклад казка, легенда, оповідання, новела. Можна “спрямоване читання” застосувати й для роботи зі статтями підручника.

Метод “спрямованого читання” має безліч варіантів застосування й справді дає можливість учителю досягати бажаних результатів в освітньому процесі.

Далі в посібнику ми подаємо розробки навчальних занять, проведених авторкою як з учнями, так і з учителями на засіданнях педагогічних спільнот ліцею та громади.

РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10 КЛАСІ

Повнозначні й службові частини мови

Мета уроку:

Учні повинні:

- *розпізнавати* частини мови, виконувати морфологічний розбір;
- *визначати*, за якими ознаками виділяється і характеризується кожна з частин мови;
- *усвідомлювати* відмінність між самостійними і службовими словами;
- *уміти працювати* з таблицями «Частини мови» із зазначенням граматичних категорій;
- *усвідомлювати важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності;
- *демонструвати* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності.
- *переносити* попередньо засвоєні знання й уміння в нову ситуацію;
- *критично оцінювати* відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності;
- *виявляють здатність* поставити себе на місце іншої людини.

Соціокультурна змістова лінія

Традиції й модерн у культурі й суспільстві. Культурне середовище – комфортне середовище?

Наскрізні змістові лінії

2. Громадянська відповідальність.

Ознаки зрілості громадянського суспільства. Гармонійні стосунки з друзями.

3. Екологічна безпека і сталий розвиток.

Екологічна відповідальність. Середовище життя як цінність.

Перебіг уроку

1. Мотивація. Актуалізація.

Складання семантичної карти (асоціативного куща) до слова «руки».

Передбачення на основі слів (робота в парах). Складіть невелику розповідь (2-3 речення), увівши у неї слова *руки, монетка, гравюра, церква, шахта*.

2. Спрямоване читання тексту.

Питання вчителя → Передбачення учнів → Читання → Обговорення
Сьогодні м ви читатимете текст про німецького художника Альбрехта Дюрера та його картину «Руки».

1. *Чому так важко жилося родині Дюрерів? Яких зусиль докладав батько, щоб прогородувати сім'ю?*

Багато хто знайомий з картиною Альбрехта Дюрера «Руки». Але мало хто знає історію створення цієї картини. Думаю, що хто не знав, запам'ятає цю історію на все життя.

У 15 столітті в маленькому поселенні неподалік від Нюрнберга жила сім'я, у якій було вісімнадцятеро дітей. Вісімнадцятеро!

Щоб прогородувати таку велику родину, батько, золотих справ майстер, працював по вісімнадцять годин на день. Він працював у ювелірній майстерні, але брався також за будь-яку оплачувану роботу.

2. *Як ви думаєте, яке майбутнє чекало дітей Дюрерів? Чи могли вони мати якісь мрії? Які саме?*

Незважаючи на майже безнадійне становище, у двох дітей була мрія. Вони хотіли розвивати свій талант у мистецтві, але вони знали, що їхній батько не зможе відправити жодного з них на навчання в Академію в Нюрнберг. Після довгих нічних обговорень Альбрехт і Альберт уклали між собою угоду.

3. *Яку угоду могли укласти хлопчики? Чи справедливою, на вашу думку, була ця угода? Про що говорить той факт, що вирішальний момент пов'язаний із церквою?*

Вони вирішили кинути монетку. Той, хто програє, буде працювати на шахтах і заробленими грошима буде сплачувати за навчання брата. А потім, коли брат закінчить навчання, він буде оплачувати здобуття освіти своєму брату, що працював у шахтах, продаючи свої роботи, а якщо треба буде, то також працюватиме в шахтах. Вони кинули монетку в неділю вранці, після відвідання церкви.

4. *Як ви думаєте, хто виграв і чи дотримались брати домовленостей? Чи могли б події розвиватися по-іншому?*

Альбрехт Дюрер виграв і поїхав у Нюрнберг. Альберт пішов працювати в небезпечні шахти і протягом чотирьох років оплачував освіту брата, роботи якого в Академії зразу ж стали сенсаційними.

Гравюри Альбрехта, ксилографюри і його картини були кращими за роботи багатьох його ж професорів. На момент закінчення навчання він уже почав виручати непогані гроші за свої роботи.

5. Що буде відбуватися далі? Чи, ставши відомим, Альбрехт згадає угоду? Які риси характеру він виявляє, яких цінностей дотримується?

Коли юний художник повернувся у своє поселення, родина Дюрер влаштувала святковий обід, під час якого звучало багато музики й сміху. Альбрехт піднявся зі свого почесного місця за столом, щоб підняти тост за улюбленого брата, який стільки років пожертвував, щоб збулась мрія Альбрехта. На закінчення промови він сказав: «Тепер, Альберте, мій благословенний брате, прийшов твій час. Тепер ти можеш поїхати в Нюрнбегр за своєю мрією, і я буду турбуватися про тебе». Усі звернулися з очікуванням до Альберта, який сидів з іншого кінця столу.

6. Як поведеться Альберт? Чи пожаліє він про те, що сталося, про угоду з братом? Про що це говорить?

Сльози стікали по його блідому обличчю, він похитав головою, схлипуючи й повторюючи: «Ні...ні...ні...ні». Нарешті він встав і витер слези. Він подивився на людей, яких так любив, а потім, піднявши руки до обличчя, м'яко сказав: «Ні, брате. Я не можу поїхати в Нюрнберг. Уже дуже пізно для мене. Подивись! Подивись, що ці чотири роки зробили з моїми руками! Кістки на кожному пальці були поламані щонайменше по разу, недавно у мене з'явився артрит у правій руці, що я навіть не можу втримати бокал під час тосту, а вже тим більше я не зможу провести красиві лінії на пергаменті чи полотні олівцем чи пензлем. Ні, брате, для мене вже занадто пізно».

7. Як зміг би віддячити Альбрехт братові? Чи достойна це плата за випробування брата?

Більше 450 років минуло. Зараз сотні портретів, малюнків ручкою чи срібним олівцем, аквареллю, малюнки вугільним олівцем, ксилографюри й гравюри на міді прикрашають кожен великий музей світу. Може, у вас вдома чи в офісі також висить репродукція однієї з його робіт.

Якось, щоб віддати шану Альберту за всю його жертву, Альбрехт намалював загрубілі руки свого брата, спрямовані до неба. Він назвав свою сильну картину дуже просто «Руки». Але весь світ зразу відкрив свої серця цьому шедевру й назвав цю картину «Руки молитвеника».

Андрій Юркін

8. Чим вразила вас ця історія? Розкажіть про свої почуття.

3. Моделювання ситуації

Змоделюйте поведінку братів в інших умовах:

- якби вони жили в багатій родині
- якби вони жили у наш час
- якби вони мали деспотичних батьків

Змодельуйте свою поведінку в тих умовах, в яких перебували брати.

- *Які цінності важливі в стосунках між членами родини?*

- *Наскільки це важливо в наш час?*

4. Робота з мовним матеріалом в малих групах та складання загальної інтелект-карти «Частини мови»

1. Випишіть із тексту 10-15 іменників. За допомогою доступних джерел з'ясуйте їх граматичні категорії. Які лексико-граматичні категорії властиві іменникам? На основі здобутої інформації складіть частину інтелект-карти. Зробіть морфологічний розбір одного з вписаних іменників.
2. Випишіть із тексту 10-15 прикметників. За допомогою доступних джерел визначте їх розряди за значенням. Від якісних прикметників утворіть усі можливі форми ступенів порівняння. Які граматичні категорії властиві прикметникам? Складіть свою частину інтелект-карти.
3. Випишіть з тексту займенники. За допомогою доступних джерел визначте їх розряд, особливості відмінювання й правопису. Утворіть, де можливо, неозначені чи заперечні займенники й запишіть їх згідно правопису. Створіть свою частину інтелект-карти.
4. Випишіть з тексту числівники. За допомогою доступної літератури визначте їх розряд за значенням та будовою, особливості відмінювання й правопису. Провідмінійте числівник 8 954. Утворіть від нього порядковий числівник. Як він відмінятиметься (усно)? Створіть свою частину інтелект-карти.
5. Випишіть із тексту не менше 10 дієслів у різних формах. За допомогою доступної літератури визначте їх граматичні ознаки та особливості правопису. Утворіть форми наказового та умовного способів вписаних дієслів. Створіть свою частину інтелект-карти.
6. Випишіть із тексту прислівники. За допомогою доступних джерел визначте особливості цієї частини мови. Складіть тест на правопис прислівників. Складіть свою частину інтелект-карти.
7. Випишіть із тексту по кілька слів службових частин мови. За допомогою доступних джерел визначте їх особливості. Узагальніть їхні спільні властивості та різницю у вашій частині інтелект-карти.

5. Рефлексія. Есе «Мої роздуми над оповіданням» (може бути домашнім завданням)

РОЗРОБКА УРОКУ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В 10 КЛАСІ ЗА ТВОРОМ М, ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК»

Тема: *«Наша особистість – це сад, а воля його садівник» (В. Шекспір)*

Мета: поглибити розуміння поняття «воля» в різних його виявах; формувати бажання тренувати силу волі, свободу волі, перемагати страхи й сумніви; розвивати навички роботи в команді, розуміння тексту і вміння робити висновки.

Лейтмотив: *«Жодне бажання не дається тобі окремо від сили, що дозволить його здійснити» (Річард Бах)*

Хід майстер-класу

I. Мотиваційний етап. Усвідомлення теми й мети заняття.

- *Вправа «Шифрувальник»*

У темі майстер-класу зашифроване (за номером літери в алфавіті) слово «воля» *«Наша особистість – це сад, а*

3 19 16 33

його садівник» (В. Шекспір)

- *Вправа «Лабіринт слів»*

У лабіринті зашифрований вислів Річарда Баха із твору «Чайка Джонатан Лівінгстон», що є лейтмотивом заняття:

«Жодне бажання не дається тобі окремо від сили, що дозволить його здійснити».

- Як ви розумієте цей вислів?

- Чи змінить він значення, як замінити слово «бажання» словом «діяння»?

Ця сила – і є воля.

II. Освоєння теми й мети уроку

I. Франко в науковій розвідці «Із секретів поетичної творчості» писав: «Все, що ми знаємо, є продуктом наших змислів – тобто доходить із зверхнього світу до наших мозкових центрів за посередництвом змислів. Ми знаємо зверхній світ не такий, як він є на ділі, а тільки такий, яким нам показують його наші змисли; поза ними ми не маємо ніякого способу пізнання... Але... обік змислів, що приносять нам враження зверхнього світу, у нас є органи власної внутрішньої діяльності, не зовсім залежні від змислових імпульсів, хоча нерозривно зв'язані з самою природою нашого організму. **Всі об'яви функції тих внутрішніх органів називаємо збірною назвою «душа».** Розрізняємо кілька головних об'явів душевного життя; **пам'ять**, тобто можливість перераховування і репродукування давніх вражень або взагалі давніх імпульсів та змін у нашій організмі, далі – **свідомість**, тобто можливість відчувати враження, імпульси і зміни як щось окреме від нашого внутрішнього «я», **чуття**, тобто можливість реагування на зверхні або внутрішні імпульси, **фантазію**, тобто можливість комбінування і перетворювання образів, достарчуваних пам'яттю, і, в кінці, **волю**, тобто можливість звершення наших фізичних чи духовних сил в якімсь одним напрямі».

Отже, воля – це один із виявів нашого духовного життя.

Далі аналіз теоретичного матеріалу супроводжується записами на дошці основних виявів волі.

Тлумачний словник української мови дає таке визначення волі:

ВОЛЯ (свобода) –

1. Одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки. // Прагнення досягти своєї мети; рішучість.
2. Бажання, хотіння. // Вимога, наказ.
3. Право розпоряджатися на свій розсуд; влада. // Дозвіл, згода, рішення.
4. Відсутність обмежень; привілля. // Особисте життя вдома (на противагу військовій службі, перебуванню в навчальному закладі закритого типу тощо). Давати (дати) волю кому, чому — не обмежувати когось у діях, у виявленні почуттів, не стримувати своїх почуттів.
5. Свобода, незалежність; протилежне неволя, рабство. // Перебування не під арештом, не в клітці, не на ланцюгу і т. ін.

У психології волю найчастіше визначають:

- через **ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ** особистості - ініціативність, самовладання, витримку, наполегливість, рішучість, цілеспрямованість тощо;
  - через **ДОВІЛЬНУ РЕГУЛЯЦІЮ** поведінки, психічних процесів;
  - через **ВОЛЬОВІ ДІЇ**, які визначають за такими ознаками: усвідомленість, цілеспрямованість, подолання перешкод, ініціація дії, наявність вольового зусилля, відсутність залежності від актуальної потреби.
- Чи рівноцінні поняття воля й свобода?

«Справжню зовнішню свободу можна здобути лише завдяки внутрішньому спокою» (Шрі Чинмой, індійський релігійний діяч, філософ, спортсмен, художник, поет і драматург)

Додаймо ще поняття, пов'язаних з виявами волі, прочитавши кроссенс.

Кроссенс

Характер	Здоров'я	Віра
Свобода	Воля	Самотність
Вибір	Думки	Рух

Вияви волі:

- Можливість
- Влада на собою
- Рішучість
- Бажання
- Ініціативність
- Самовладання
- Витримка
- Наполегливість

- Влада	- Цілеспрямованість
- Рішення	- Характер
- Відсутність обмежень	- Здоров'я
- Незалежність	- Віра
- Свобода	- Самотність
- Рух	- Вибір
- Спокій	- Думки

Отже, воля – дуже багатогранне поняття.

- Які вияви волі ви спостерігаєте у своєму житті?
- Як, на вашу думку, можна гартувати волю?

Можливо, гартування волі і є сенсом нашого буття на цьому світі?

Про це не раз задумується герой книг сучасного мукачівського письменника Мирослава Дочинця карпатський мудрець Андрій Ворон, який був реальною людиною і якого вже встигли назвати «світовим чоловіком», «українським Сократом», «новітнім Сковородою». Він жив, як дихав, **власним життям явив спроможність бути вільним** у складному світі, який ловить і поневолює людину.

Книги «Многії літа. Благії літа», «Вічник», «Світован», «Синій зошит», «Розрада-гора» стали справжніми бестселерами, здобули велику й широку читацьку прихильність у світі, бо вони про дух і душу, віру й традиції, пошуки свободи волі й гартування характеру. Ці книги, об'єднані в одну під назвою «Триб», - як наше українське євангеліє, бо тут вистраждані істини про життя в ладі з природою і Божим законом.

Наступні слова читаються на фоні музики й одночасно на дошці розміщується ватман із пейзажною картиною, на якій сонце, пташки, трава, але не вистачає дерев.

- Триб – це життя? – запитав я якимось.
- Більше. Порядок життя. Корінь народження, устрій нашого тривку і смиренність відходу. Це – повнота кола нашого земного переходу.
- Хотів би я його осягнути, - сказав я задумливо.
- Тоді напиши про це книгу.
- Яку книгу?
- Це мала би бути книга, зіткана з листя, трави, пелюсток, зоряного пилу, місячного й сонячного проміння і насичена голосами птахів та звірів...
- Про що має бути ця книга?
- Про те, що всі знають, але забули...

Тож занурюся в благодатні води пам'яті столітнього мудреця Андрія Ворона й пройдімося сторінками книги «Вічник». Доля добре пошарпала чоловіка. Навчався в гімназії, боронив Карпатську Україну, роками переховувався в пуші Карпат, вивчав травництво в Румунії, жив у відрубному лісовому монастирі, відбував каторгу на Колимі. Поневірявся світом, брав участь у різних експедиціях, чого тільки не навчився. Згодом повернувся в рідне Закарпаття, поселився в родичів у старій хижі. Жив із саду-городу, майстрував по селах, уздоровлював людей.

Моделювання ситуації (робота в малих групах)

Щоб зрозуміти і хоча б частково представити, що довелося переживати нашому героєві, уявімо таку ситуацію: ви без речей, продуктів, теплого одягу, інших засобів опинилися в безлюдному лісі. З одного боку ліс, оточений високими скелями, з іншого – непрохідні хащі. Ви одягнуті у звичайний літній одяг, є багнет від рушниці, а одна рука ще й поранена. Запропонуйте, яким чином ви би виживали (10 хв.)

Герой книги «Вічник», втікаючи з полону, натрапив на ведмедя. Рятуючись, стрибнув у прірву, навіть не підозрюючи, що затримається тут, у Чорному лісі, в який не ступала людська нога, на довгі вісім років. У нього із собою був лише багнет від рушниці, який дав йому товариш в полоні. До нього приходив розпач, смерть неодноразово зазірала йому у вічі, змінювався світ навколо.

Та завжди незмінною була його сильна, вольова, світла душа. Не розгубившись, він згадував усе, чого навчився від людей, яких він зустрічав у житті, і мав розум і волю брати від них такі необхідні уроки.

Про це читаємо в книзі:

- Мати навчила молитися й дякувати Богові за все;
- Дід виховував волю розуму й спокій душі;
- Баба-шептуха навчила збирати зілля, мовити приповістки;
- Вуй Ферко, що займався лічництвом, навчав розуміти природу;
- Пан Джеордже, румунський лікар й аптекар, відкрив тайни трави Господньої;
- Попик, товариш на полі бою, навчив смирення – приймати волю Божу;
- Монахи навчили безумовної віри;
- Грек Захаріос, якого він врятував від смерті на Колимі, навчив жити не поспішаючи, легко й весело;
- Китаєць Чао Бан навчив не переступати лісового закону і знаходити смисл у простих речах.

Та найбільшим учителем була Природа, яка навчала чути голоси птахів, звірів, дерев і трави, навчала брати добро від грибів і зілля, навчала просити, а не брати від неї силою.

III. Інтерактивна робота в групах. Метод «Спрямованого читання»

Учасники об'єднуються в чотири групи за назвою пір року. Кожна група отримує уривок із книги М. Дочинця «Вічник» і зображення дерева, олівці, фломастери. Учасники груп знайомляться лише зі змістом свого уривка, про зміст інших вони не знають, тобто зберігається інтрига.

Завдання: розфарбувати дерево відповідно до пори року групи. Прочитати уривок, визначити фактори й риси, що формували волю героя, й записати їх в довільній формі на дереві. (15 хвилин).

Представляють роботу почергово. Після кожного виступу, фасилітатор ставить питання:

- Як ви думаєте, що далі було з героєм?

Дерева кріпляться до пейзажного полотна, що на дошці. Таким чином утворюється ніби сад.

Ось ми разом і створили сад Волі.

IV. Рефлексія.

- Чи сподобалось вам заняття?
- Чи комфортно ви себе почували?
- Чому навчає мудрець Андрій Ворон своїм життям?

Книга «Вічник» закінчується такими словами Андрія Ворона: «Найбільшу цінність, яку я здобув за життя, се – свобода. Внутрішня свобода. Звільнення від страху, від забобону, марних клопотів, облудних пристрастей, людських обмов. Що посієш, те й пожнеш. А зерна для посіву добираємо щодня. І коли сіємо в душі своїй світлі і добрі думки – вони проростають бажаним жнивом. Те, що хочеш мати, про те й думай. Яким хочеш себе видіти – таким і уявляй. І матимеш, і будеш змінюватись. Бо добра думка, як смерекова смола, може затверднути коштовним каменем.

Полюбіть свою долю. Відкрийтеся їй і терпляче прийміть її такою, якою вона є. І вона прийме вас такими, якими ви є.

Основне для мене – Світло, за яким я все життя йду і яке сам змагаюся нести для інших. Як той світлячок, що крихіткою світла пом'якшує ніч. Знаю, що ніч мені не зламати, та все одно свічу».

Тож бажаю вам внутрішньої свободи, світла в душі, добрих думок, і хай вистачить вам волі для здійснення усіх бажань.

Мирослав Дочинець «Вічник»

Уривок 1

Так почала ткатися верета мого довгого самування в закрайньому карпатському уділі. Очі звикали до нового овиду, серце ні.

Дуже полегшив триб мого життя вогонь. Вночі я не мерз, а вдень мав на чому спекти настарану їду. За нею нишпорив я від рання до смерку. За тиждень визбирав усіх слимаків, а може, вони поховалися. Почалася гонитва за ящірками. Я кидався на них, як лисиця, розгрібав руками листя, розкустрував нори. Моє око хапало кожний порух, кожен повій стебла. М'ясо ящірок не було таким стравним, як слимака. Але сіль його здобрювала. Ще ліпше припалося, коли на намулистій заплаві вистрелив зеленими стрілками дикий часник-черемша.

Поставала нова й нова лісова ярина – березові брості, молода папороть, молочай, щавель, жалива-кропива, лобода. Але се була голодна їда, не ситна. Коли птиці сіли на гнізда, мій стіл збагатів на яйця. Прибули й сили.

У час спочинку я сидів коло мурашника з наслиненим прутиком. Мурахи залишали на ньому свою кислоту. Злизував її – і в голові аж світліло від кусючої терпкості. Крайчик мурашника я розгрібав і назбирував жменьку білих коконів. Більше з одної купи я не брав.

Запивав свої страви березовим і кленовим соками. Земна волога аж порскала з пробуджених весною дерев.

Коли мусиш, то й камінь укусиш, казали в нашому селі. Сяк-так я починав звикати до своєї лісової трапези. Все, що очи виділи, руки не лишали. Але чи не щоночі мені снівся хліб. Житня мамина паляниця з печі, гаряча, з тріснутою кірочкою. Бувало і вдень позирав на рінне каміння і в ньому ввижалися скибки хліба. Се держало мене до того часу, доки я не забув його смак.

Якогось дня, спочиваючи на пні, я почув зозулю. Вона то кувала, то нетривко змовкала і знову кувала.

«Зозуле-сестричко, що живеш без свого гнізда, як і я, скажи, скільки мені тут бути?» – попросив я. І зозуля почала своє кукання. «Один, два, три, чотири...» – загинав я пальці.

На восьмому зозулю щось сполошило і вона пурхнула з граба. Що вісім? – не розумів я. Дні не могли бути, бо їх уже набігло більше. Тижні? Місяці? Про роки я боявся навіть думати. Мене пробило студеною росою.

«Скільки наміряно тобі, стільки понесеш, – сам себе тверезив. – Хто терпен, той спасен. Бо хіба ти не колосок терпіння з великого людського поля смирення? Хіба ти не онук свого діда?»

Ще раніше моє око зачепилося за скіпець молоденького граба, що пустив корінець у кам'яну тріщину на крутосхилі – видно, насінина якимось завіялася туди. Нещасний, покручений, він чіпко тримався своєї крихтної п'яді, жив, тужавів на вітрі й сонцежарі і заздрісно тягнув бліді галузочки до темного лісового валу.

А ліс, набираючи лист, густішав і чорнів усе більше. В зеленій химороті тепер там закублювалося якесь нове темне життя. Щось тріщало, тріпотіло, охкало, кувікало. А вночі зітхало і стогнало, як змучений чоловік.

Мені було дуже самотньо і тоскно в такі години. Тоді я розмовляв з вогнем, і він, мій вірний цимбора, гарячими язиками шепотів щось заспокійливе. Я вслухався в оту бесіду, розгадував живу натуру вогню, вирівнюючи за нею і стрій своєї душі.

Щовечора я обсіпав свій закутень сіллю, освяченим натільним хрестиком накреслював круг себе коло і держав під рукою нагострений осиковий кіл, і щовечора духи лісу гоготали й галайкали з теміні. Казки «про страхи», які я так любив у дитинстві, оживали тут зовсім близько, ставали явиною.

Перебувши тривожну ніч, брів я в пошуках їстівного. Се був єдиний мій клопіт: нагодувати себе і нагодувати вогонь. Сухого хворостиння довкола ставало все менше, а я так лінувався йти в запоточину. Я лінувався навіть купатися в мочилі, де благодатно просидів перші години затворництва. Ота вода, настояна на хвої й листі, здобрена масними підземними вибульками, розпалювала звірячий апетит. А мені й так кортіло їсти ледве не щогодини.

Свої лінощі я пояснював собі слабкістю від пустої рослинної їди. А ще тим, що мусів вартувати вогонь. Не пам'ятаю, коли мився і скидав одягу – з неї, як ляснути долонею, курився порох. Руки почорніли не так від сонця, як від лепу. З голови сипався пісок і попіл. А я лежав, просяклий потом і димом, і бездумно дивився в небо. Хмарини ціфрували в синьому зошиті якісь письмена, а я не знав тої небесної грамоти, щоб прочитати. Та й не дуже хотів. Я не знав, що робити на сій грішній землі. Здогадувався, що колись виїм усе придатне для шлунка, спалю весь хмиз і тоді прийдеться лізти в моторошну хащу. І якщо там знайду поживу, що далі? Як і скільки мені жити тут звіром?

Якась холодна й глуха порожнява поступово виповнювала мене, витісняючи останки теплоти серця. Кудись запропала моя привітна вдача, вивітрився мій піднесений дух. А з сим прийшла якась твердість і сухість у тілі, нехить зайвого руху, якась аж болюча втома. Смертельна втома. Якогось вечора, засинаючи, я застановив собі завтра не вставати, бо, здавалося, вже й голод так не допікав.

Наваливши в кострище грубих колод, лежма пролежав я цілий день, ніч, і другий день, і третій... Лише злизував порепаними губами з бур'янів росу. Живлюща енергія покинула мої моці, розпластані на підгнилому сіннику. Кістки наповнила дрімотна легкість. Перед очима, коли я зрідка їх розмикав, снували жовте павутиння незримі павуки. В пальцях ворушилися ліниві мурашки. Я сам не чув свого дихання. Лежачи в камінні, сам ставав непорушним каменем. Обдутий вітром, сам ставав воздухом.

І коли щось кольнуло мене в перенісся, я вернувся з далеких глибин і нараз не збаг, що се болить моє тіло. З надмірним трудом підняв повіки і побачив очі – чорні, хижі, непорушні. Очі ворона. Він сидів мені на грудях, замірившись клюнути вдруге. І то вже мало бути моє око. Бозна з якої криниці черпнув я сили і видихнув сиплий крик. Ворон схарапуджено сахнувся і присістився на грабіку, що мучно ріс із кам'яної діри. Мій милий, єдиний тут приятель-грабик.

Під вагою птиці деревце хруснуло і зломилося. Щось того менту хруснуло і в мені. Якийсь жаль піднявся зі споду серця і підпер голосницю. Жаль не до себе, майже струпілого в сій кам'яній норі, – жаль до горопашної деревинки, що

ледве держалася корінцем тверді, проте всіма жилами тяглася до неба, і вітерко весело бавився з нею. І зараз ся воля до життя була зламана злим птахом-провісником, що прийшов на мою тризну.

Не знаю, як я ожив, як потягся до того граба-калічки: видирав з голови волосся і перев'язував, кріпив надламаний стовпець.

Я хотів, щоб деревце жило.

Я й сам тепер хотів жити.

З недалекого кряжа зизим оком поглядав на мене похнюплений птах.

«Брате вороне, я ще не твій, – сказав я йому і сам здивувався доброті свого голосу. – Хіба ти забув, що ворон ворону око не видовбає?»

Прийде час і ти не схочеш, не зможеш бути таким, як перше. Се може статися враз. І не треба сього боятися. Все змінюється в сьому світі. І людина теж. Змінюйся. Одягай нову сорочку на тіло. Одягай душу в нові шати. І не чекай для сього нового ранку чи понеділка. Ставай новою людиною вже.

Ставай новим у всьому. Вирівнюй душу з Природою. Скидай із себе недобрі звички вчорашнього – і обновишся. І полегшено підеш уперед. Не озирайся, не жалій за тим, що лишилося позаду, що впало з твого горба. То вже не твоє.

Мирослав Дочинець «Вічник»

Уривок 2

Назбирані жердини засіяв я у скальні видовби і густо клав на стіну, обмуровував. Виходила півкругла хижка, що, як ластів'яче гніздо, ліпилася до гори. Тепер я мав уже затінок, щоб переломити сон у спекотний полудень. Такої години і внадилися до мене некликані гості.

Лиш-но засолодився першою дрімотою, як щось обпекло мені плече. Вхопився рукою – слизька ужовка сохолодила пальці. Змія! От де привартувала вона мене, щоб відплатити за порушене гніздо. У гнізді моєму. Я держав її у стиснутому кулаці – очі в очі. Аспидні чорні цятки ненависно сміялися, знаючи, що мене чекає. Я не розтрошив гадину об камінь, я погладив її, лизнув лускату голівку і випустив за двері.

В мене було дуже мало часу. Мій час стікав із життям уєдно. Силився дотягнути рот до ранки, аби виссати трутизну, але з того нічого не виходило. Тоді я застромив у жаровиння свій солдатський ніж, а сам кинувся в хащу шукати ломиніс – траву, яку жують собаки, коли їх прижалить змія. Травицю знайшов, набив нею рот, натер укушене місце. Напалений добіла ніж я загнав у дерево і притис до нього плече. Зашкварчало, запекло аж до кости, до нігтів. Я боявся, що не потрафив у саму ранку, тиснувся до клинка ще й ще раз. Доки не остудив тілом залізо і не впав, зломлений болем.

Я знав: се могло не допомогти – змійка була молоденька, гострописка, налята першим ядом. Я чекав знаку... Кров гусла, деревеніла рука, студеніло чоло, піт по ярочках лиця стікав до губ. Гіркий, трутний піт. Зуби дрібно цоркали, і я ножем розціплював їх, аби наливати в рот вариво ломиносу. Лив і лив, хоч уже верталосся носом і вухами. Я чекав...

Якось карно доліз до куща бузини і врізав тонке стебло. Засилив у нього бур'янину і поклав на камінь, аби підсушувалося. Сили скапували з мене потом, дух вивітрювався з гарячим диханням. Чемерилися памороки. Мислено я вгадував путь тої гадини. Як вона, напужена й спорожніла, шурхотить у камінні, як репіжить через поточину, як звивається в терні. Вона вже мала б допасти гніздовшца, несучи на голові запах моєї слини.

Я в'янув, як укошена травина. Я вмирав і чекав знаку... І знак явився: дві вкохані гадини, як ковбаси, повисли на бантинах моєї хижки. І третя, й четверта... й восьма... Тоді я взяв у трясуці персти бузинову пищалку-денцівку і покликав у поміч вуй Ферка.

Спив потячі яйця пан-полоз і тріснув хвостом по тарілю так, що той на три часті розколовся. І засичала з-під нього сіра глистиця, і, трепечучи язиком-дванчаком, посунула до мене. Ота гадинка, які я язиком припечатав чоло. І я зомлів. Бо приспів час їх допомоги, і око людське бачити се не має. І не має се держати в собі людська пам'ять.

...Збудився я від легкого торку. Сонце сходило на мене. Промені золотом чесали траву і сіялися на мою твар. Очі хапали кінчики тої високої трави, що гейби росла з неба. Трава небесна. Я встав. Тіло було легким, а душа – як непочата вода в ранній криниці. Я вперся в дуба, здавалося, що світ крутиться довкола мого дуба. Крутиться нечутно, плавно. Я обняв дуба, як брата, і заплакав. Якби хто уздрів мене, то гадав би, що я сплив розумом. А я приходив до ясного розуму. Я народжувався. І ніхто не видів тут мене, опріч дерев. А вони не чудувалися.

Смертельного жала не пошкодувала мудра гадина, щоб відкрити мені животворну науку. Доки я живий і живу серед живого, то мушу коритися сьому закону. Бо не вищий я за дерево, не мудріший за ведмедя, не чистіший за рибину, не гарніший за косицю. Я лише рівна серед рівних мала окришина живого світу, цятка таїни сокровенної, виплід роботи Великого Майстра.

Розбираючи свою дотеперішню планиду, розумів я, що чинив, як зозуленя в чужому гнізді. Се пташа, як вилупиться, має таку подразливу шкіру, що не терпить довкола себе нічого й нікого. Тому вижбурює з гнізді і пташат, і яйця, і навіть клює птиць, які його годують. А виростаючи, ще й гніздо чуже розпотрошить – така подяка за притулок і жертовну вихову... Так і чинив, ніби все кимось для мене приготовлене. Ніби Природа – се мій стіл. А вуй Ферко, коли навіть на тичне дерево замахувався, щось молитовно просив.

Я вчився просити. Я вчився дякувати за жертву...

Я й далі мусив добувати для корму птиць і рибу, я знав, що мушу навчитися полювати й більшого звіра, аби вижити, прозимувати. І мав для сього теж подячну казань: «Тією ж силою, що повалила тебе, колись буду повалений і я, і мене теж з'їдять. Бо той закон, що дав тебе в мої руки, віддасть і мене в поживу комусь. І твоя, і моя кров – се лише сік, що живить дерево раю».

Відтепер я не брав, а просив і вдячно приймав.

Я вже не викрешував у собі щоденно вогонь терпіння, щоб перебути день, - він сам іскрив у пробудженій душі.

Простий, але такий довершений довкружний світ відкривав мені свою науку. Розглядаючи лускату рибину в руці, я вгадав, як крити свою кучу. Нарізвав кори і стелив жолобами на бантах, а поверхи в'язав жолоби перевернуті.

Коли завершив свою роботу, прийшов тихо, як затайливий гість, дощ. Вода стікала з гребенів кори у нижні коритця і цямкотіла об землю. Ні одна цятка не просльозилася на битий сухою хвоєю падамент. Я вийшов надвір і замилювався своєю вілією. Від неї пахло теплом і спокоєм. І я знав чому. Я правив сю хижку з такою любов'ю, гейби в ній мала жити моя Терка.

Раптом на острішок сіла біла ворона. Може, білою вона була від старості, а може, така вдалася, як се рідко буває. Ворона зично каркнула і опустила під мої двері волоський горіх. Я подякував, видовбав збоку ямку і загріб його. А собі попросив:

«Сокоти, горіху, мій осідок від біди нечеканої, від слабости смертної, хорони від блискавиці й граду, оборони від звірки і духів чорних, від людей заздрісних. Най у постелі моїй добро сідає, радість витає, панує мир».

Так знав приказувати, заганяючи топір у поріг нової хижі, дереводіл Микула, Терчин батько.

Господи, як мало чоловіку треба, і як багато Ти даєш!

Тепер я мав своє домівство. І не міг йому нарадуватися. Дім для людини – більше, ніж дім. Се той царинок, де людина лишається людиною. Се - осереддя людства. І куди б нас не водили мандри, то все є несправдешне. Пуповина наша в батьківському домі, а серце під дахом, який ми поклали собі під небом.

Ловецьке щастя довго обминало мене. Але й сліпій куриця раз падеться зерня. В один день мої сильця вловили зайця і ласку... Я празникував, уперше мав на приварок м'ясо. І мав шкурки. Я радів їм більше, ніж дичині. Сподова, природна тьма, що все більше брала гору над моїм розумом, нашіптувала, що в скорій прийдешності тут мене заскочить зима. Сю гадку, що холодила хребет, я відганяв, та не надовго. Тому й відкладав на дошкульну нагоду добрі чеські боканчі і студентську тужурку. Тому й міряв скупко кожен сантиметр нитки бабиного светра. І жалібно поглядав на діряві, вишаргані штани, що до зими могли й не добути. Я думав про одіж, котру, як усе інше, мав знайти в лісі. І ось та одіж, чи то пак її платки, сама прийшла до моїх пасток...

Так удачливість розпалила мою мисливську хіть ще більше... Я поважав і жалів звіра, але мусив принести його життя в жертву своєму життю.

Уявно одягався я в шкуру звіра, приміряючи на себе його сторожку спритність. Розчинявся в зелених габах буйнотрав'я... і годинами кам'янів-завмирав у чеканні.

Навчися і вмій чекати. І тоді переможеш усе. Навіть, якщо вже нічого чекати доброго, все одно – чекай. І коли нічого вже не можеш робити, не просто сиди і лежи, а – чекай. І навіть коли відходиш, - чекай. Чекай до прощального віддиху.

Мирослав Дочинець «Вічник»

Уривок 3

Я намагався вподобитися кожному створінню, живому й неживому, щоб побачити себе суцього збоку. Як не чуєш ваги повітря і смаку води, так я пробував позбутися подразнень дотику і тягаря думок, що невпинно тяжіють над чоловіком. Такі вправи-перелицювання збурювали китицю чуттів, ніби я й справді колись відбув цілі життя в шкурі тих звірів.

Так я дедалі тісніше ріднився з тим несамовито прекрасним світом, котрий уже не видівся мені бездумним і диким, а сповненим гармонії в кожному прояві, кожному поруху, в кожній переміні. Перемінився за півроку і я – помалу скидав із себе шкаралущу страхів і забобонів.

Дивно, та в сій пустельній відлюдности відкривалася мені зрілість духу. Я вчився дивитися і видіти, слухати і чути, що є далеко не одне й те ж. Я вчився коритися трму світу, знаходити в ньому своє місце. Я наближався до головного – до потреби служіння, до вміння вибрати своє діло, розпочати його і провадити до звершення.

Неподалік стояв сухий ясен зі спаленою блискавкою вершиною. Дві гілляки-рамена стриміли в боки. Я збив обвуглений стовбур і почистив гілки – вийшов хрест. Щоденно я торкався його чолом і казав молитву. Без вранішньої молитви, як без одягу, не починав я справ. Одягав у неї оголену після сну душу. Бо молитва – се одяг для світу, лати для боротьби.

День свого народження я хотів розпочати подячною молитвою. Звично прийшов до хреста і не повірив очам – його сухі рамена пустили зелені пагони. Чудесному обновленню я присвятив окрему молитву, а листки не стинав. Я й далі молився сьому зеленому, живому хресту. Таких дерев-калік у лісі була тьма. Перестарілі, вивернуті буревієм, сточені червами, хворі, вони стовбичили сухоребрими кістяками чи спиралися на здорові дерева, приглушуючи їх, або лежали грубими трупами, множачи трутизну і гніль, труячи нещасний ліс.

Оказія з деревом-хрестом, що ожило після нехитрого догляду, стала першим поштовхом смілого замислу. Остаточно дозрів я в намірі після іншого трапунку. Бувало, духотні вечори я перебував коло води, ладнуючи собі на кострищі вечерю. Якось ніс із хижі для ватри жарини і одна впала на землю. Латка сухих колючок затріщала і вмент вигоріла дотла. Я був радий, що звів драчину, яку мусив босака обходити. А за кілька днів з-під паленого дружно вистрілила м'якенька мурава. І ногам полегша, і пожива для нових розмислів, з яких нарешті вилущився мій спосіб оборони лісу.

Я довго готувався. Та незмірно довша чекала на мене праця. Але ж істинно: що довго народжується, те довго й живе. Одного ранку я приступив. Ніхто ще так не приступав до роботи в лісі – без сокири, без пили, без тяглової сили. З голими руками, зате з рішучою волею.

І ось почалося. Дерев'яними рогачками я розчищав проплішини довкола сухарин, що густо стриміли в небо. Обкладав їх хмизняком і підпалював. Язики вогню облизували кору, смачно жерли сухостій. Вище мого зросту огонь не піднімався, палив прикоренок, вищаючи в стовбурі чорні ями. Запалало одне дерево, друге, третє.

В небо піднялися вежі сизого диму. На п'ятаки сирій землі падали іскри, грань. Я боявся, що вхопиться полум'ям жива поросль, та даремно – довкруг стояла така вільгість, що я мусив одягти хутряну кацавейку.

День при дні, від сухаря до сухаря видовжував я свою вогняну лінію. Ходив чорний, як коминар, з обсмаленою бородою і бровами, викашлюючи кіптяву. Стало легше, коли впало перше обвуглене і витончене при корені дерево. Поламані в падінні гілляччя я складав під інші сухі стовбурища. Товстіші дрівця громадив собі на зиму.

Все довкола горіло, і я горів у роботі. Не гайнував часу на приготування їжі, бо тут було і так наїдно. Доступився до гнізд, дупел, нір, ягідників – мав чим поживитися. Ще й додому ввечері тягнув плетінки лісового добра. Тут же нанизував в'язанки грибів. Під рукою завжди мав дерев'яні дротики з крем'яним вістря. Їх прицільно метав у живність, що загаялася в димному чаду. Те, що вполював, пік на тліючій колоді.

Наповнений по вінця роботою, день мій тривав, як вічність. З гущини я виходив лише, аби хапнути свіжого воздуха і попестити своє козеня. Воно вірно чекало мене на прогаліні, приторочене до куща. Я забув сказати: дрібне козеня впало в яму і тепер жило зі мною в хижці. Доки я гарував у хащі, воно паслося в переліску. Веселеньке й цілком уже здорове. Розпанаханий на кіллі бочок я зашив волосом із гнізда і вилікував трав'яними мазями, які навчив мене робити поважний Джеордже.

Як соняшник повертається до сонця, так і я нині повертаю вдячні думки до свого великого навчителя, що відкрив мені тайни трави Господньої.

Господь із землі ліки виводить, і розумний муж не нехтує ними. Хіба не від дерева вода посолодшала, а й сила його тим самим виявилася? Травами лікується і усувається біль, і хто знається на цьому, – уміє їх змішувати. Тож діла його не мають ні кінця, ні краю, і мир від нього шириться світом. Так казав індійський мудрець Сираха.

Тепер, на перевалі свого земного вікування, я вкотре замислююся: хто стелить дороги перед нами? Якби того майського ранку на румунському березі я пішов на праву руку, де і ким був би я нині?..

На узвишші, під надбрівком гори темніли двері. Двері в печеру, здогадався я. Ступив до них і несміло торгнув нетесану дошку. Зобачив на кам'яному причілку купку берести, перев'язану ремінцем. Ті клапті добряче поточила шашіль і з'їла плісень. Я вибив порошок, розв'язав сувій і побачив, що се писальні листи. Там, де писано було чорнилом із сажі, ряди буквені начисто зблідли, вимерхли. Дещо ліпше, та й то урватими клаптями, збереглося письмо, виведене напаленим гвіздком.

Полишай дім страху. Будуй собі дім любови... Як листя кукурудзяне обнімає качан, так любов обніме тебе. А як дозрієш, то вилущить з тебе добірне зерно, і замісить муку, і спече хліб Життя для бенкету Вічності...

Дім твоєї душі – твій храм, двір твій – твої небеса, праця твоя – твоя молитва. Не розділяй їх. Нехай у молитвах буде те, що ти робиш, чим живеш, з ким живеш. Тоді сподіванки і будуть твоєю молитвою. Тоді тіло буде підперте духом, а дух – звеселений здоровим тілом...

Життя щоденно щось дарує тобі. Даруй і ти. Шукай кому і чому віддавати себе. Твоїми руками говорить великий Даритель. Сад віддає плоди, аби відновитися. Корова дає молоко, аби жити. Квітина дарує свій мед бджолі, аби стати плодом. Віддаровуй і ти набуте – і матимеш вічно...

Я й досі тримаю в пам'яті ті коротенькі дрібки розмислів. Ніби й ні про що вони не повідали, та лягли на мою душу, як небесна роса. Зчитуючи ті прописи, я наче розпізнавав довкола знаки, карбовані Майстром. Як живі ясні світлячки в глухому терновищі.

Який дух подвизався в печерній ямі? Яка криниця людської мудрости точила звідти?

Раненько я вклонився ще раз тій катакомбі, поклав на порозі свічку. І ховав від вітру в долонях племінчик, доки він не вигас. Він грів не стільки мої руки, скільки серце. Воно наповнялося призабутою радістю синівства. Я не знав імени схимника, та хіба се щось важило. Я бачив, відчував подвижництво його земного переходу. Мабуть, се був чернець, про якого згадував Ружічка.

Дивовижним було те, що я ніби ступав у його слід. Чи се був випадковий збіг? Чи його дух, що витав над лісом, напоумлював мене? Не було мені відповіді. Та я й не допинався її. Як там писано: «Не шукай самого себе – тебе давно знайшли...»

Я торкнувся губами кривої клямки на дверях: «Дякую, отче, за крихти любомудрія. І дай мені благословення на сю юдоль».

Нечутний у верховітті птах тріпнув крильми – і посіявся мені на голову срібний крижаний пилок. Так я був похрещений снігом.

Мирослав Дочинець «Вічник»

Уривок 4

Все, що є в тебе і в тобі, перетворюй у добрі діла. Першим і останнім для тебе хай буде діяльність. Не гайнуй часу – се матерія, з якої створено світ. Усе важке для лінощів, а для труда все легке. І пам'ятай, що гроші для тебе, а не ти для них. Одна копійка – то дуже мало. Копійка і робітна людина – то вже гривня. А копійка, робітна людина і Бог – се вже, багатство.

Так зародився наш лісовий скит. Осідок суворого й аскетичного настрою. В праці, безнастанній молитві й мовчанні спливали ті благодатні дні. Я спрагло пив «живу воду» отцівської думки й досвіду, вирівнював у тому чеснотливому товаристві свій кострубатий характер. Жили ми дружною пасікою, однодумною сім'єю. Кожен ніс свій послух. Я полював звіра і далі розчищав ліс. У вільну часину приєднувався Неофіт та інші брати. Вони, крім того, що сповняли монаший устав, все частіше вибиралися в мир, потайно виконували треби, благословляли. З хащових катакомб ширилося слово Боже.

І визрів у мене рішенець. Підступив з поклоном до старця:

«Прошу благословення, отче, і прошу вашого відпусту за затаєну оборудку».

«Відкрийся, сину».

Я розповів про золоту жилу, з якої черпався кошт на будівництво. І про те, що хочу нове золото обернути на нову справу – викуповувати порушені хрести і розорене церковне начиння.

«Нема тут гріха, – підсумував ігумен. – Золото добуте трудом і не пущене на службу Мамоні, а віддане на богоугодну пожертву. За се низько тобі вклоняємося. А намір твій на тобі й лишаю. Коли дозрів ти до нього, так тому й бути. Якби був монахом, я б не дозволив торгувати святощами. Монахи – найкращі купці в іншому. Мало втрачають і багато здобувають.

Нехтують тимчасове і вибирають вічне. Зрікаються від земного і збирають скарби на Небесах. Проте обходяться без золота... А ти, якщо вибрав свій хрест, то неси. А ми підіпремо своїми молитвами. І будемо раді колись назвати тебе своїм духовним братом».

«Отче, я не гідний вашого кола. Моє серце весь час сумнівається».

«Божі дари розмаїті, сину. Господь перебуває в різних серцях і всім подає. А тим, хто несе хрест любови, й поготів».

Так я повернувся в мир. Ходив по селах як майстер-дереводіл. Сходився з людьми, придивлявся до нових порядків. Села, райони відбували «рознарядку» – скільки закрити церков, скільки повалити хрестів. З дерев'яними було просто: їх рубали під корінь і спалювали або скидали в ріки. На камінні хрести накидали дротяні петлі і тягнули тракторами до ближнього мочила. Найчастіше орудували ночами, як вовче кодрло. Лишилися дворові хрести. Коло них верховинці ставали з сокирами, з вилами. Мусили викликати «отряди».

Я видів, як одна селянка прив'язала себе до хреста мотузом і голосила: «Не дам, іроди! Рубайте і мене з ним». Жінку відняли, прив'язали до воза. Вона билася в судомах і кричала: «Як же ми без хреста будемо?! Без плеча Божого...» Молода урядниця розпорядилася відвезти жінку до психлікарні, а дітей «определіть в детдом». Синьоокий босоногий дівчак довго біг за возом і просив: «Мамку лишіть. Хрест забирайте, а мамку нам лишіть!..»

Не залишили ні матір, ні хреста...

Моє око виділо інше, вухо інше чуло, а на серце приходили жаскі видива. Мою землю топтала людськими ногами якась невидима почвара, людськими руками виривала з неї святе коріння...

Під Брецулом мене приголомшила новина: заарештовано ватага Олексу і висліджено збіглих монахів у Чорному лісі. Як був, так і полетів я навпрост до своєї горової коліски.

Крила тривоги принесли мене до заповітної кручі. І охлялі ноги скам'яніли, а серце стиснув залізний кулак. В небо, як молочна хмарка, піднімався білий дим. Крізь обсмалені кунтуші сосен чорніло згарище. Церква й монаші покої були випалені дотла. Я зійшов на діл, земля обпікала ноги, солодкава сажа забивала дух. Обкурені стовбури живих дерев були надкришені осколками, подзьобані кулями. Я не насмілювався торкнутися чорних купок, біля яких обпливли й застигли мідні й алюмінієві хрести.

Я боявся потривожити обвуглені кости, які лагідно вихолоджував вечірній вітерець. Переді мною лежала, відкинута вибухом, палиця з двома розсішками.

Ослаблений старець любив спиратися на неї під час молитов і називав «лінивим деревцем». Я підняв палицю і встромив у сивий попіл – як обтятий хрест.

Карниз скали, зачепленої гранатами, сіяв дрібний пісочок, що, як клепсида часу, цідився згори на спопелілий прах, на тверде дубове вугля, на мою голову. Я втретє був похрещений небом. На сей раз піском.

«Окропи мене гісопом, і очищуся, обмий мене, і стану біліший від снігу...»

Обривки їх молитов дзвеніли мені в голові з поштовхами збуреної крові. Ходячи землею, вони торкалися головами неба. Весь світ не був їх гідний... і вигнав їх. Вони рятували його з пустині, а він і тут їх вигубив.

Пожарище поволи вихолоджувалося разом з моїм серцем. Гостро й тонко пахло білою жимолостю, хоча вона, пам'ятав я, ніколи тут не росла. Мабуть, то пахли мощі мучеників. Я вдихнув тих пахоців – і був готовий.

Гвер лежав у коритці з кори, хижо блиснув змашеною цівкою. Досі я брав його покрадьки, бо брати не схвалювали збройних ловів. Тепер мені ніхто не перебранчав. Тепер я знову був ловцем. А може, звіром...

Я пустився слідом, легкий і злий, як молодий вовк. Гори хиталися піді мною, дерева розступалися. Трава шептала те, що я хотів чути. Трава ніколи мене не дурила. Чотири рвані рубці на землі, як чотири змії, вивели до ріки. Один панцерник стояв на протилежному березі, другий застряв посеред русла. Голі солдати вимощували перед ним валунами дорогу. Під вільхами, коло чорного жука-авто, сиділи за гостиною начальники.

Я вистрелив у плетену корчагу – і вино бризнуло на обрус, на їх сорочки, на перепуджені писки. Хтось щось рявкнув, і всі позаскакували в машини, хто в яку.

Я стріляв не цілячи, від стегна, і кулі били по броні, ляскали й плющилися. Бронемашина на тому березі розвернулася, я відчув, як мене беруть на приціли. Та перш ніж ударив кульовий град, я скотився на зарінок і вистрелив із-за каменя, затим із-за дерева. І камінь розлетівся на крупу, дерево задрижало від кулеметного бою. А я вже в'юнився ужем під берегом і стьобав їх броню збоку. Я знав, що не поцілю в живе, та й не хотів того. Не смерті їх я жадав, а страху. Того страху, що гірший за смерть.

«Со страхом Божим приступіте!» – навісно волав я на повні груди і давав їм свинцеве причастя.

Коли здимів послідній патрон, я відкинув гвера в ріку і водою обійшов їх довкола. Став на стрімчак, підняв найбільшу брилу і впустив на чорне авто. Дах скреготнув і ввігнувся, бризнуло навсібіч скло. Криком вони глушили одне одного, щось командували воякам. А я вже метав другий камінь, третій, четвертий... Жбурляв доти, доки не пересікло мене гарячим батогом – і я впав під ноги напасникам.

На світі немає речей, заради яких варто вмерти. Зате багато, заради яких варто жити. Не воюй силою. Будь-яка сила викликає опір. Якби хтось із нас не поступався, рід людський давно згинув би. Коли ми не відповідаємо злом на зло, тоді зло захиляється. Якщо відповідаємо, то дістаємо наступний удар зла, і так без кінця.

РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 11 КЛАСІ ЗА ТВОРОМ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО “Я (РОМАНТИКА)”

“Я (Романтика)” Миколи Хвильового - новела про добро і зло в житті та душі. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і фанатичною відданістю революції, між загальнолюдськими цінностями і політичною кон’юнктурою. Реальне та уявне у творі. Образ ліричного “Я”. Роль присвяти. Образ матері, його символічність.

Мета уроку

Учні повинні: розуміти ідеологічні чинники, які вплинули на головного героя новели й призвели до трагічного роздвоєння «Я»; **характеризувати** ідеологічну заангажованість, світоглядні й психологічні особливості персонажів; **висловлювати** власну думку про неприпустимість перемоги зла в людині; **визначати** жанр твору, основні риси індивідуального стилю; **пояснювати** смислову й настроєву значущість образів у новелі.

Ключові компетентності

Учні повинні: розуміти специфіку жанрової форми твору; **уміти знаходити** необхідну інформацію; творчо **використовувати** довідкові матеріали, словники для поглиблення знань із певної теми; **сприймати і розуміти** естетику образного слова, його значення для розвитку естетичного смаку.

НЗЛ - “Громадянська відповідальність”, “Здоров’я та безпека”

Емоційно-ціннісне ставлення

Відстоювання гуманістичних цінностей, критичне мислення, усвідомлення переваг гуманізму над ідеологіями, уміння передбачати наслідки власних помилок і виправляти їх.

1. **Зачин уроку. Асоціативний кущ до слова “Романтика”** - дошка <https://jamboard.google.com>

Романтика - емоції, героїзм, казка, любов, піднесеність, мрії.

А з якими почуттями у вас асоціюється Я? Любити себе, своє Я - це добре? Яку людину називають цільною? (яка має внутрішню єдність, прямий, стійкий, сильний характер).

2. **Оголошення теми й мети уроку**

А тепер я прошу вас подумати над такими образами: мрія, революційний трибунал, мати, пістолет. Складіть речення, де б фігурували всі ці образи (на онлайн-дошці). Ми повернемося до цієї дошки в кінці уроку.

Але образи ці були не випадковими, бо ми зустрінемося з ними у творі М. Хвильового “Я (Романтика)”, над яким сьогодні будемо працювати. Наше завдання - зрозуміти суть змісту новели М. Хвильового. Новела написана 1924

року. Складається із прологу й трьох розділів. Ми ж будемо читати уривки із твору, які приведуть нас до конкретних висновків, закладених письменником в сюжеті та образах новели. Перед читанням кожної наступної частини я буду ставити вам випереджувальне питання, відповідь на яке ви або шукатимете прямо в тексті, або складатимете узагальнено як висновок з прочитаного. Важливо: не читайте уривки наперед самотійно, а рухайтесь разом зі мною і з питаннями.

3. Освоєння теми й мети уроку, формування ключових компетентностей **Стратегія “Спрямоване читання”**

Присвята “Цвітові яблуні”. Хто з українських письменників є автором цього твору? Чому саме така присвята? З’ясуємо в кінці уроку.

1. Читання першого уривка. Попереднє питання: Якими є стосунки між матір’ю й героєм новели? Чи свідчить щось про тривожні очікування?

З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія. Я виходжу на безгранні поля, проходжу перевали і там, де жевріють кургани, похиляюсь на самотню пустельну скелю. Я дивлюсь в даль.— Тоді дума за думою, як амазонянки, джигітують навколо мене. Тоді все пропадає... Таємні вершини летять, ритмічно похитуючись, до отрогів, і гасне день; біжить у могилах дорога, а за нею — мовчазний степ... Я одкидаю вії і згадую... воістину моя мати — втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати — наївність, тиха жура і добрість безмежна. (Це я добре пам’ятаю!). І мій неможливий біль, і моя незносна мука тепліють у лампаді фанатизму перед цим прекрасним печальним образом.

Мати каже, що я (її м’ятежний син) зовсім замучив себе... Тоді я беру її милу голову з нальотом сріблястої сивини і тихо кладу на свої груди... За вікном ішли росяні ранки і падали перламутри. Проходили неможливі дні. В далі з темного лісу брели подорожники й біля синьої криниці, де розлетілись дороги, де розбійний хрест, зупинялись. То — молоде загір’я.

— Але минають ночі, шелестять вечори біля тополь, тополі відходять у шосейну безвість, а за ними — літа, роки і моя буйна юність. Тоді дні перед грозою. Там, за отрогами сизого боку, спалахують блискавиці і накипають, і піняться гори. Важкий душний грім ніяк не прорветься з Індії, зі сходу. І томиться природа в передгрозі. А втім, за хмарним накіпом чути й інший гул — ...глуха канонада. Насуваються дві грози.

— Тривога! — Мати каже, що вона поливала сьогодні м’яту, м’ята вмирає в тузі. Мати каже: "Надходить гроза!" І я бачу: в її очах стоять дві хрустальні росинки.

Учитель ще раз ставить те ж питання: Якими є стосунки між матір’ю й героєм новели? Чи свідчить щось про тривожні очікування? У чому, на вашу думку, може виявитися щось недобре?

2. Читання другого уривка. Попереднє питання: Ким насправді є син “Я”?

День і ніч я пропадаю в "чека".

Помешкання наше — фантастичний палац: це будинок розстріляного шляхтича. Химерні портъери, древні візерунки, портрети княжої фамілії. Все це дивиться на мене з усіх кінців мого випадкового кабінету.

Десь апарат військового телефону тягне свою печальну тривожну мелодію, що нагадує дальній вокзальний ріжок.

На розкішній канапі сидить, підклавши під себе ноги, озброєний татарин і монотонне наспівує азійське: "ала-ла-ла".

Я дивлюсь на портрети: князь хмурить брови, княгиня — надменна зневага, княжата — в темряві столітніх дубів.

І в цій надзвичайній суворості я відчуваю весь древній світ, всю безсилу грандіозність і красу третьої молодости минулих шляхетних літ.

Це чіткий перламутр на бенкеті дикої голодної країни.

І я, зовсім чужа людина, бандит — за одною термінологією, інсургент — за другою, я просто і ясно дивлюсь на ці портрети і в моїй душі нема й не буде гніву. І це зрозуміло:

— я — чекіст, але і людина.

- ***Ким же насправді є син “Я”? Наскільки, за вашими відчуттями, він у цей момент відчуває себе людиною?***

3. Читання третього уривка. Попереднє питання: Чим займається, на вашу думку, чорний трибунал комуни?

Темної ночі, коли за вікном проходять міські вечори (маєток злетів на гору й царить над містом), коли сині димки здіймаються над цегельною й обивателі, як миші,— за підворіття, у канарєсчній замок, темної ночі в моєму надзвичайному кабінеті збираються мої товариші. Це новий синедрион, це чорний трибунал комуни.

Тоді з кожного закутка дивиться справжня й воістину жахна смерть. Обиватель:

— Тут засідає садизм!

Я:

— ...(мовчу).

На міській башті за перевалом тривожно дзвенить мідь. То б'є годинник. З темного степу доноситься глуха канонада.

Мої товариші сидять за широким столом, що з чорного дерева. Тиша. Тільки дальній вокзальний ріжок телефонного апарату знов тягне свою печальну, тривожну мелодію. Зрідка за вікном проходять інсургенти.

Моїх товаришів легко пізнати:

доктор Тагабат,

Андрюша,

третій — дегенерат (вірний вартовий на чатах).

Чорний трибунал у повному складі.

- ***Чим же займається чорний трибунал комуни? (Далі коментар учителя щодо діяльності цього так званого “суду” й про сумніви головного героя щодо правильності прийнятих рішень про розстріл невинних людей. Мати зажурено дивиться (уявляється), доктор***

Тагабат - злий геній, зла воля, дегенерат - палач - це три сутності самого "Я".

- *Хто з цих образів відображає людське в душі героя, а хто фанатичну відданість революційній ідеї?*

4. Читання четвертого уривка. Попереднє питання: Як ви думаєте, після вчинених нічних масових розстрілів яка частина душі "Я" - людина чи чекіст - буде кріпнути?

..Я гублюсь у переулках. І нарешті виходжу до самотнього домика, де живе моя мати. У дворі пахне м'ятою. За сараєм палахкотять блискавиці й чути гуркіт задушеного грому.

Тьма!

Я йду в кімнату, знімаю мавзера й запалюю свічу.

...— Ти спиш?

Але мати не спала.

Вона підходить до мене, бере моє стомлене обличчя в свої сухі старечі долоні й схилиє свою голову на мої груди. Вона знову каже, що я, її м'ятежний син, зовсім замучив себе.

І я чую на своїх руках її хрустальні росинки.

Я:

— Ах, як я втомився, мамо!

Вона підводить мене до свічі й дивиться на моє зморене обличчя. Потім становиться біля тусклої лампади й зажурено дивиться на образ Марії.— Я знаю: моя мати і завтра піде в монастир: їй незносні наші тривоги й хиже навколо.

Але тут же, дійшовши до ліжка, здригнув:

— Хиже навколо? Хіба мати сміє думати так? Так думають тільки версальці!

І тоді, збентежений, запевняю себе, що це неправда, що ніякої матері нема переді мною, що це не більше, як фантом.

— Фантом? — знову здригнув я.

Ні, саме це — неправда! Тут, у тихій кімнаті, моя мати не фантом, а частина мого власного злочинного "я", якому я даю волю.

Тут, у глухому закутку, на краю города, я ховаю від гільйотини один кінець своєї душі.

І тоді в тваринній екстазі я заплющую очі і, як самець напровесні, захиляюся і шепочу.

— Кому потрібно знати деталі моїх переживань? Я справжній комунар. Хто посміє сказати інакше? Невже я не маю права відпочити одну хвилину?

Тускло горить лампада перед образом Марії. Перед лампадою, як різьблення, стоїть моя зажурна мати. Але я вже нічого не думаю. Мою голову гладить тихий голубий сон.

- *Яка ж частина душі "Я" - людина чи чекіст - почала укріплятися? (Сприймає матір як частину свого "злочинного "я", якому герой дає волю. А деталі почуттів нікому знати не потрібно, бо він справжній комунар).*

5. Читання п'ятого уривка. Попереднє питання: Чорний трибунал продовжує свою страшну справу. "Я" разом з товаришами переживає справжній екстаз. Арештовують і розстрілюють усіх, кого можуть знайти в місті. Як ви думаєте, чи може опинитися мати головного героя серед арештантів?

Але мені треба спішити! За моєю спиною група черниць! Ну да, мені треба спішити: в підвалі битком набито. Я рішуче повертаюсь і хочу сказати безвихідне:

— Роз-стрі-лять!

але я повертаюсь і бачу — прямо переді мною стоїть моя мати, моя печальна мати з очима Марії.

Я в тривозі метнувся вбік: що це — галюцинація? Я в тривозі метнувся вбік і скрикнув:

— Ти?

І чую з натовпу жінок зажурне:

— Сину! мій м'ятежний сину!

Я почуваю, що от-от упаду. Мені дурно, я схопився рукою за крісло й похилився.

Але в той же момент регіт грохотом покотився, бухнувся об стелю й пропав. То доктор Тагабат:

— "Мамо"?! Ах ти, чортова кукло! Сісі захотів? "Мамо"?!! Я вмить опам'ятався й схопився рукою за мавзер. '

— Чорт! — і кинувся на доктора.

Але той холодно подивився на мене й сказав:

— Ну, ну, тихше, зраднику комуни! Зумій розправитись і з "мамою" (він підкреслив "з мамою"), як умів розправлятися з іншими.

І мовчки одійшов.

...Я остовпів. Блідий, майже мертвий, стояв перед мовчазним натовпом черниць із розгубленими очима, як зацькований вовк (Це ,я бачив у гігантське трюмо, що висіло напроти).

Так! — схопили нарешті й другий кінець моєї душі! Вже не піду я на край города злочинне ховати себе. І тепер я маю одно тільки право:

— нікому, ніколи й нічого не говорити, як розкололось моє власне "я".

І я голови не загубив.

Мислі різали мій мозок. Що я мушу робити? Невже я, солдат революції, схиблю в цей відповідальний момент? Невже я покину чати й ганебно зраджу комуни?

...Я здавив щелепи, похмуро подивився на матір і сказав різко:

— Всіх у підвал. Я зараз буду тут.

Але не встиг я цього промовити, як знову кабінет задрижав од реготу.

Тоді я повернувся до доктора й кинув чітко:

— Докторе Тагабат! Ви, очевидно, забули, з ким маєте діло? Чи не хочете й ви в штаб Духоніна... з цією сволоччю! — я махнув рукою в бік, де стояла моя мати, і мовчки вийшов із кабінету.

...Я за собою нічого не почув.

...Від маєтку я пішов, мов п'яний, в нікуди по сутінках передгрозного душного вечора. Канопада росла. Знову спалахували димки над дальньою цегельнею. За курганом грохотали панцерники: то йшла між ними рішуча дуель. Ворожі полки яро насадили на інсургентів. Пахло розстрілами.

Я йшов у нікуди. Повз мене проходили обози, пролітали кавалеристи, грохотали по мостові тачанки. Город стояв у пилу, і вечір не розрядив заряду передгроззя. і

Я йшов у нікуди. Без мислі, з тупою пустотою, з важкою вагою на своїх погорблених плечах.

Я йшов у нікуди.

- *Як же зреагував “Я” на арешт матері?*
- *Перед яким вибором він тепер стоїть?*
- *Чому слова “Я йшов у нікуди” повторено тричі?*
- *Що ж перемагає зараз в душі героя - людське чи фанатичне?*

6. Читання шостого уривка. Попереднє питання: Як ви думаєте, яке ж рішення прийняв “Я” щодо своєї матері?

...Так, це були неможливі хвилини. Це була мука.— Але я вже знав, як я зроблю.

Я знав і тоді, коли покинув маєток. Інакше я не вийшов би так швидко з кабінету.

...Ну да, я мушу бути послідовним!

...І цілу ніч я розбирав діла.

Тоді на протязі кількох темних годин періодично спалахували короткі й чіткі постріли:

— я, главковерх чорного трибуналу комуни, виконував свої обов'язки перед революцією.

...І хіба то моя вина, що образ моєї матері не покидав мене в цю ніч ні на хвилину?

Хіба то моя вина?

...В обід прийшов Андрюша й кинув похмуро:

— Слухай! Дозволь її випустити!

Я:

— Кого?

— Твою матір!

Я:

(мовчу).

Потім почуваю, що мені до болю хочеться сміятись. Я не витримую й регочу на всі кімнати. (До кого уподібнюється герой?)

Андрюша суворо дивиться на мене.

Його рішуче не можна пізнати.

— Слухай. Навіщо ця мелодрама?

Мій наївний Андрюша хотів бути на цей раз проникливим. Але він помилився.

Я (грубо):

— Провалівай!

Андрюша й на цей раз зблід.

Ах, цей наївний комунар остаточно нічого не розуміє. Він буквально не знає, навіщо ця безглузда звіряча жорстокість. Він нічого не бачить за моїм холодним дерев'яним обличчям.

- *То яке ж рішення прийняв “Я” щодо заарештованої матері? Які слова з цього уривка свідчать про це?*
- *Чому він не скористався шансом врятувати матір?*

7. Читання сьомого уривка. Попереднє питання: Чи поведе вешті решт син матір на розстріл?

Вартовий увійшов і доложив:

— Партію вивели. Розстріл призначено за містом: початок бору.

Я ніколи не забуду цієї мовчазної процесії — темного натовпу на розстріл.

Позаду рипіли тачанки.

Авангардом — конвойні комунари, далі — натовп черниць, в авангарді — я, ще конвойні комунари й доктор Тагабат.

Я йшов по дорозі, як тоді — в нікуди, а збоку мене брели сторожі моєї душі: доктор і дегенерат. Я дивився в натовп, але я там нічого не бачив.

Зате я відчував:

— там ішла моя мати

з похиленою головою. Я відчував: пахне м'ятою.

Я гладив її милу голову з нальотом сріблястої сивини.

Але раптом переді мною виростала загірна даль. Тоді мені знову до болю хотілося впасти на коліна й молитовне дивитися на волохатий силует чорного трибуналу комуни.

...Я здавив голову й пішов по мертвій дорозі, а позаду мене рипіли тачанки.

Я раптом відкинувся: що це? галюцинація? Невже це голос моєї матері?

І знову я пізнаю себе нікчемною людиною й пізнаю: десь під серцем нудить. І не ридати, а плакати дрібненькими сльозами хотілось мені — так, як у дитинстві, на теплих грудях.

І спалахнуло:

— невже я веду її на розстріл?

Що це: дійсність чи галюцинація?

Але це була дійсність: справжня життєва дійсність — хижа й жорстока, як згряя голодних вовків. Це була дійсність безвихідна, неминуча, як сама смерть.

...Але, може, це помилка? '

Може, треба інакше зробити?

—Ах, це ж боюнство, легкодухість. Єсть же певне життєве правило: *errare humanum est* (людині властиво помилятися). Чого ж тобі? Помиляйся! і помиляйся саме так, а не так!.. І які можуть бути помилки?

Воістину: це була дійсність, як згряя голодних вовків. Але це була й єдина дорога до загірних озер невідомої прекрасної комуни.

...І тоді я горів у вогні фанатизму й чітко відбивав кроки по північній дорозі.

...Мовчазна процесія підходила до бору. Я не пам'ятаю, як розставляли черниць, я пам'ятаю:

до мене підійшов доктор і положив мені руку на плече:

— Ваша мати там! Робіть, що хочете!

- *Отже, син веде матір на розстріл. Чим виправдовує він свій учинок? (тим, що він людина, а значить може помилятися)*
- *Чи достатньо такого виправдання для такого рішення?*

8. Читання восьмого уривка. Попереднє питання: Навіть доктор Тагабат - втілення зла - дає шанс головному героєві врятувати матір. Чи скористається "Я" цим шансом?

...Напирають ворожі полки. Треба спішити. Ах, треба спішити!

Але я йду і йду, а одинока постать моєї матері все там же. Вона стоїть, звівши руки, і зажурно дивиться на мене. Я поспішаю на це зачароване неможливе узлісся, а одинока постать усе там же, все там же.

Навкруги — пусто. Тільки місяць ллє зелений світ з пронизаного зеніту. Я держу в руці мавзера, але моя рука слабіє, і я от-от заплачу дрібненькими сльозами, як у дитинстві на теплих грудях. Я пориваюся крикнути:

— Мати! Кажу тобі: іди до мене! Я мушу вбити тебе. І ріже мій мозок невеселий голос. Я знову чую, як мати говорить, що я (її м'ятежний син) зовсім замучив себе.

...Що це? невже знову галюцинація?

Я відкидаю голову.

Так, це була галюцинація: я давно вже стояв на порожнім узліссі напроти своєї матері й дивився на неї.

Вона мовчала.

...Тоді я у млості, охоплений пожегою якоїсь неможливої радості, закинув руку за шию своєї матері й притиснув її голову до своїх грудей. Потім підвів мавзера й нажав спуск на скроню.

Як зрізаний колос, похилилася вона на мене.

Я положив її на землю й дико озирнувся.— Навкруги було порожньо. Тільки збоку темніли теплі трупи черниць.— Недалеко грохотіли орудія.

Ну да, мені треба спішити до свого батальйону! — І я кинувся на дорогу.

Але не зробив я й трьох кроків, як мене щось зупинило.

Я здригнув і побіг до трупа матері.

Я став перед ним на коліна й пильно вдивлявся в обличчя. Але воно було мертве. По щоці, пам'ятаю, текла темним струменем кров.

Тоді я звів цю безвихідну голову й пожадливо впився устами в білий лоб.— Тьма.

І раптом чую:

— Ну, комунаре, підводься!

Пора до батальйону!

Я зиркнув і побачив:

— переді мною знову стояв дегенерат.

Ага, я зараз. Я зараз. Так, мені давно пора! — Тоді я поправив ремінь свого мавзера й знову кинувся на дорогу.

...В степу, як дальні богатирі, стояли кінні інсургенти. Я біг туди, здавивши голову.

...Ішла гроза. Десь пробивалися досвітні плями. Тихо вмирав місяць у пронизаному зеніті. З заходу насувалися хмари. Ішла чітка, рясна перестрілка.

...Я зупинився серед мертвого степу:

— там, в дальній безвісті, невідомо горіли тихі озера загірної комуни

- **Що ж остаточно переважило в душі “Я”?**
- **Як ви думаєте, чому він ще раз повертається до вже мертвої матері?**
- **Який епізод із цього уривка свідчить про те, що герой безповоротно ввергнув себе в прірву зла і став нелюдом в людській подобі?**

4. Консолідація. Узагальнення щодо образу головного героя в схемі (робота в малих групах) Побудуйте схематично карту головного героя, показавши його внутрішній зв’язок з іншими героями новели (подана схема як приклад).

5. Рефлексія.

- **Ми говорили про цільну людину. Чи можна Я таким назвати? Що з ним не так?**
- **Кажуть, що революції роблять романтики. Про що мріє головний герой?**
- **Чи здійсниться його мрія про “загірну комуни”?**
- **Чи здатний головний герой на вияв романтики хоч в якомусь із запропонованих виражень? Чи може така людина побудувати майбутнє?**

РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 11 КЛАСІ ЗА НОВЕЛОЮ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «МОДРИ КАМЕНЬ»

Олесь Гончар. Мрія і дійсність у новелі «Модри Камень».

Романтична ідея кохання, що перемагає смерть.

Образи українського бійця і юної словачки Терези.

Особливості оповіді, роль кольорової гами в новелі

Мета: формування компетентностей.

Предметні компетентності. Учні повинні: аналізувати проблематику й образи героїв новели «Модри Камень»; особливість оповіді, роль кольорової гами; визначати основну ідею твору; аргументувати жанрову приналежність твору.

Ключові компетентності. Учні повинні: установлювати зв'язок між учинками персонажів; аналізувати життєву ситуацію з різних позицій; демонструвати повагу до різних поглядів, ідей, переконань; толерантно відстоювати власну позицію в дискусії; застосовувати різноманітні комунікативні стратегії залежно від мети спілкування; давати власну оцінку вчинкам персонажів.

Наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Підприємливість і фінансова грамотність»

Емоційно-ціннісне ставлення:

Визначення значущих для себе національних і загальнолюдських цінностей.

Тип уроку: урок розвитку критичного мислення

Хід уроку

1. Мотивація навчальної діяльності учнів. Виклик

Слово вчителя. Ми з вами вивчаємо літературу періоду Другої світової війни і зокрема познайомилися із життям і внеском в національну культуру письменника Олесь Гончара. Сьогодні ми будемо працювати із його новелою «Модри Камень».

Новела як жанр малої прози завжди цікавив Олесь Гончара. Пригадаймо особливості новели як жанру (невеликий обсяг, несподіваний фінал, лаконічність, динамічний сюжет, психологізм, художні деталі, увага до внутрішнього світу героїв). Саме ці можливості новели приваблювали письменника й давали йому можливість динамічно реагувати на події, особливо воєнні, учасником яких він, як ви знаєте, був. Саме під враженням від фронткових історій були написані новели «Модри Камень», «Весна за Моравою», «Усман та Марта», «Гори співають», «Ілонка». У них увага Олесь Гончара сконцентрована на конкретній людині, її внутрішньому світові, наповненому почуттями й емоціями, викликаними війною. Але почуття, які переживають герої не тільки драматичні чи трагічні, вони й романтичні, оптимістичні, бо коли надворі весна, відроджується й буяє природа, то навіть в повітрі відчувається кохання. І це прекрасне почуття не минає героїв новели «Модри Камень».

- Чи можливе кохання під час війни?

Складання асоціативного куща до слова «кохання» (онлайн-дошка).

2. Оголошення теми й мети уроку.

А тепер я попрошу вас скласти коротку розповідь чи одне речення із такими словами: гори, бинт, кава, рація.

Ці слова не були випадковими: ми з цими образами зустрінемося в новелі «Модри Камень». Наше завдання – зрозуміти зміст, проаналізувати проблематику й образи героїв цього твору; особливість оповіді, роль кольорової гами; визначити основну ідею. Новела написана 1946 року. Складається із п'яти коротких частин. Ми будемо читати новелу частинами, які приведуть нас до конкретних висновків, закладених письменником в сюжеті та образах новели. Перед читанням кожної наступної частини я буду ставити вам випереджувальне питання, відповідь на яке ви або шукатимете прямо в тексті, або складатимете узагальнено як висновок з прочитаного. Важливо: не читайте уривки наперед самостійно, а рухайтесь разом зі мною і з питаннями.

3. Освоєння теми й мети уроку, формування предметних і ключових компетентностей.

Стратегія «Спрямоване читання»

1. Читання першого уривка. Попереднє питання: *Як ви думаєте, хто така Тереза? Де вона живе? Кого вона може виглядати? (учні роблять припущення, потім читають уривок і роблять остаточні висновки)*

Бачу, як ти виходиш з своєї гірської оселі й дивишся вниз.

— Терезо! — гукає тебе мати, а ти стоїш не озиваючись.

— Терезо!

А ти посміхаєшся комусь.

Вітер гуляє в Рудних горах. Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане каміння сміється до сонця.

— Терезо! Кого ти виглядаєш?

А ти здіймаєш руки, мов хочеш злетіти.

— Мамцю моя! Пан бог видать, кого я виглядаю! Високе небо над тобою гуде од вітру, мов блакитний дзвін.

Обговорення

- У яку пору року ми бачимо Терезу? Де вона живе?

- Які кольори переважають в цій картині?

- Кого дівчина може виглядати, чекати? На кого покладає сподівання?

2. Читання другого уривка. Попереднє питання: *З якою метою ці люди могли прийти до хати Терези? Яке спілкування між ними може бути?*

Куди ти задивилась? У що заслухалась?

Було зимно і чужо, коли я постукав у твоє лісове вікно. Чув, що в хаті не сплять, але ніхто мені не відповідав. Там радились. З-за причілка било снігом і засипано мені очі. Білий вітер стугонів у порожнечі гір.

Я постукав ще раз. Обережно, так, наче й справді цей стук могли почути там, далеко внизу.

— Просім, хто ви?

Що мені казати? Хто ми?

— Свої,— кажу і не чую власного голосу. Третю добу замість вода ми їли сніг.

— Свої,— хриплю я щосили.

Тоді в хаті задзвеніло, мовби сонячний промінь зламався об шибку.

— Мамо, то руські!

Боязко й недовірливо відчинилися двері. Я зайшов до кімнати, тримаючи автомат напоготові. Натиснув ліхтарик, і в смузі електричного сяйва завмерла біля столу злякана мати, а ти біля високого ліжка застигла в подиві, закриваючи груди розпущеними косами.

Я загасив ліхтарика і сказав завісити вікна.

Мати світила лампу, а сірник дрижав у її руці. Ти стояла на стільці боса, закриваючи вікна.

Я стидався дивитись на твої білі стрункі ноги, але, одвівши погляд, все одно бачив їх весь час.

Скочивши з стільця, ти стала навпроти мене. Тільки тепер я помітив, який подертий на мені був халат. Ти теж була в білій сукні, і на рукаві чорніла пов'язка.

— Так оце такі... руські?

— А якими ви уявляли?

— ...Такими...

Ти простягла мені свою білу руку. А мої були мокрі, червоні, незграбні, в брудних бинтах. Бинти нам правили й за рукавиці, котрі ми розгубили, митарствуючи в проклятих скелях.

— Хто у вас буває?

— Днесь нікого, пане вояку, — озвалася мати.

Вона стояла біля кахельного каміна і давилась на мене сумно.

— А по кому ви носите траур?

— По нашому Францішеку,— каже мати.

— По Чесько-Словенській республіці, — кажеш ти. Виходжу надвір, минаю кошару, в якій глухо гуркотять вівці, і тихо свищу. Від скирти сіна відділяється Ілля, білий, мов привид. Замерз, лається і питає:

— Що там?

— Можна.

— Брати й баян?

— Давай.

Знову заходимо до кімнати. Побачивши плитку, Ілля всміхається, ставить біля дверей свій «баян», обтрушується, здивовано вслухаючись у співучу словацьку мову.

— Так ми ж дома! — вигукує він вражений.— Я все розумію!

— Ми також вас розуміємо. Ми словаки.

— Нарешті кінчилось оте «нем тудом», — каже Ілля. — Ми наче знову на батьківщині.

Мати вказує на нашу скриню біля порога:

— Що то маєте з собою? Ти догадуєшся:

— Радіо.

— Радіо! — сплескує мати руками. — Просім пана — не треба, не треба його в господі! Ви будьте, а його не треба. Від нього нам усе зле. Воно забрало нашого Францішека.

Обговорення

- Хто прийшов до хати Терези? У яку пору року відбуваються події? Які кольори переважають, чому?
- Як змінюються почуття словацьких жінок до українських воїнів? Чому?
- Як зреагував воїн на Терезу? Чому? Наведіть докази з тексту.
- Чому на питання про траур були такі різні відповіді?
- Доведіть, спираючись на текст, близькість словаків і українців.
- Чому наявність рації налякала матір?

3. Читання третього уривка. Попереднє питання: Хто такий Францішек? Чого може боятися мати Терези?

Її син Францішек завжди сидів над своїм радіо до глухої ночі. Слухав і Прагу, й Москву. Необережний, хвалився всім на роботі, що він чув. А прийшли собаки-тисовці, побили радіо та умкнули й Францішека. В минулий четвірок розстріляли його на кар'єрах. Штандартенфюрер каже: партизан. Для них що словак, то й партизан. Скажіть, на ласку, який з її мужа партизан? Лісник собі, та й годі! А також взяли з дому та погнали германам рити шанці. Просім пана, не треба нової біди.

— Мамаша, — втішає Ілля, — воно німе.

— Не треба, панове вояки!

Ілля бере рацію й волочить її з хати.

Тепла хвиля дихає на мене від каміна, варить, як спирт. Чую, як з дрожем виходить з мене той холод, що ми його набралися в горах. З обережності ми за три доби ні разу не розвели вогню. Ми то плазували в камінні, високо над шосе, то забиралися на самий кряж, звідки видно було ще далі — в тилу — всі батареї противника. Викликаючи час від часу «Симфонію», передавали їй, що треба. З обачності часто змінювали стоянки. Це нас катувало. Перекочовуючи в ущелинах між горами, особливо вночі, ми щоразу зривались у якісь прірви. Якби було менше снігу, ми, мабуть, поскручували б собі в'язи. А так лише пороздирали руки, позбивали коліна, подерли халати і, — що найприкріше, — пошкодили рацію.

— Ось до чого доводять ці сальто-мортале, — сумно констатував Ілля, остаточно переконавшись, що рація не заговорить.

Але головне завдання все ж було виконане, і цієї ночі ми вирішили перебратись до своїх.

Ти налила в таз теплої води. Я розмотував свої руки, але заляклі пальці ніяк мене не слухались.

— Давайте я!..

Пальці твої були вправні й повні ніжного тепла. Зовсім не боліло, як ти віддирала закривавлений бинт. Віддерши його, кинула десь у куток, а мої руки, попарені і якісь легші, зав'язала своєю марлею, сухою та м'якою.

— Просім, панове з Руська, до нашого словенського столу, — каже мати. — Гаряча кава.

Ти подавала.

— Просім ще- єдну квартиру, — казала ти, коли я випив. — Ми ж вас так довго чекали... товаришу!

І пильно дивилася в вічі, і я виразно чув, як ти входиш до мого серця.

III

Курино — спимо — хилимось. Шістдесят годин ми не змикали очей.

— Спіть, я ставу на варті, — кажеш ти.

Обговорення

- Що ж трапилося із сином та чоловіком матері Терези?
- Тисовці – це теж словаки, але які підтримували президента Йозефа Тиса й окупаційну владу. Чим таке протистояння небезпечне?
- Чи виконали бійці завдання? Якою ціною це їм вдалося?
- Яка роль дотикових образів тепла й м'якості?
- Як зрозуміти слова Терези: «Ми ж вас так довго чекали...». Чому чекали? Чого чекала Тереза?
- Назвіть деталі, які свідчать про зародження кохання між героями.

4. Читання четвертого уривка. Попереднє питання: Як, на вашу думку, можуть розвиватися події далі? Чи залишаться бійці на відпочинок?

Ми сміємось і встаємо з канапи.

— Кам? — дивишся ти благально.

— Не маємо часу, Терезо.

Мати, бліда й згорьована, щось шепоче, як черниця. «Молиться», — думаю я.

— Мамаша, — каже Ілля, — ми ще прийдемо!.. З «катюшами» та гарматами. Я поставлю вам новий приймач, і ви будете слухати весь світ!

— Дай-то бог! — шепоче вона. — Террі, проведи панів вояків.

Ми виходимо в сліпу вітряницю, залишаючи за собою в кімнаті і світло, і тепло, і людську ласку.

Далеко внизу, як у підземеллі, гримить, не вгаває фронт. Туманні каламутні заграви жовтіють за Модри Каменем. Модри Камень — Це по карті. «Мудрий Камінь» називають містечко бійці, бо Довго не можемо його взяти. Праворуч і ліворуч нього стоять висоти, як бастіони.

Ти йдеш попереду, закутана шаллю, легко перестрибуючи з брили на брилу. Над шосе зупиняємось, мов над білою прірвою. Внизу, по дорозі, чорніють німецькі машини, і шофери стрибають довкола вогню, розмахуючи руками. Білі завії снігу вихряться при світлі багаття.

Ти розповідаєш, як краще добратись до млинів, і, скинувши рукавичку, подаєш руку на прощання.

— Як ви ся іменуєте?

Тонка рука, вся зіткана з чутливих живчиків, дрібно тремтить і гріє всього мене. Коли я глянув у цей момент на гори, на обшпугований вітром камінь, він уже був мені не такий чужий, як досі

— Ми ще зустрінемось, Терезо. Ми не можемо не зустрітись!

Ти стояла задумавшись.

— Маю гадку, що це сама доля звела нас тутко.

— Ти будеш чекати?

— Хай пан бог видать, що буду.

Обговорення

- Чому, не маючи сну більше двох днів, бійці не залишилися ночувати?
- Які відчуття асоціюються у бійців-розвідників із словацькою родиною, яка дала їм притулок? Текст («Ми виходимо в сліпу вітряницю, залишаючи за собою в кімнаті і світло, і тепло, і людську ласку»).
- Модри Камень – це назва словацького міста, в перекладі означає «блакитний камінь». Чому бійці називають його «Мудрий Камінь»?
- Які кольори й чому саме такі використовує автор в цьому епізоді?
- Чому солдат впевнений, що повернеться?
- А в чому впевнена Тереза? Чому?

5. Читання п'ятого уривка. Попереднє питання: Чи дочекається Тереза воїна-розвідника?

Я вернувся.

Уже Модри Камень був наш, і шосе наше, і наші гори. Ще здалека я побачив, що на вашому подвір'ї нема нічого. Чорніло згарище, і голий димар підіймався над ним, як сурма великого горя.

Підійшовши ближче, я побачив матір. Зігнувшись над попелищем, вона порпалася в ньому паличкою, витягуючи й перетрушуючи якийсь неотлілий мотлох. Зосереджено оглянувши його, тут же кидала і знову порпалася, і видно було, що думає вона не про нього, що ті огарки їй зовсім не потрібні, а вибирає та перетрушує їх лише для того, щоб бути чимось заклопотаною.

— Добридень вам, — сказав я.

— Добридень, — відповіла вона і знову зігнулась над своєю роботою. Вона мене не впізнала.

А коли я їй нагадав, хто я, мати видивилась на мене, і її зібгані безкровні губи засіпались. Вона похитнулась, схопившись рукою за кахельний камінь, який тільки й зберігся від цілої хати. Виплакавшись, розповіла:

«Вони прийшли наступного дня вранці шукати мого мужа.

— Він утік від робіт, — кричали поліціанти, — і був уночі тут!

— Не був він тут, — відповіла Тереза.

— То зла неправда, — кричали ті. — Ми виділи ноги на снігу. Ти сама проводжала його з кимось до гостинця, бо лишила там і свої дрібні сліди! Та й почали все перекидати і на горищі, і в хижі, і в кімнатах...

Обговорення

- Кого шукали тисовці в хаті Терези? Що їй видало?

6. Читання шостого уривка. Попереднє питання: Що могли знайти тисовці такого, що видало б Терезу? Що з нею може були далі?

Та й почали все перекидати і на горищі, і в хижі, і в кімнатах, потрощили посуд і знайшли той закривавлений бинт.

— Чия це кров? — прискіпались вони.

— То моя, пане поліцаю, — сказала Тереза. — Я була втяла собі руку.

— Кажі дурням! — залементували вони. — Свіжа кров! Тут були партизани!

Як почув це слово старший шваб, що був з ними, то одразу сказав:

— Ходи з нами! — І повели Терезу на Мікулов.

Я ледве встигала за ними на гору. А вона йде перед них і не плаче, та тільки раз по раз оглядається.

— Вертайтесь, мамуньо, — каже, — бо вам тяжко іти горі. А як зіходили на кряж, вона все частіше озиралася назад.

— Чого ти туди пнеш очі? — кричали ті.

— Я хочу надивитись на Модри Камень.

— Маш там каваліра?

— Мам.

І зійшли на самий хребет до шосе, де воно повертає на Мікулов, і вже ось-ось наша сторона щезне з очей. Стала моя Террі біла-біла і пильно дивиться сюди, в наш край. А вони гонять:

— Іди!

— Панове, хай подивлюся ще єдину хвилю. Хай візьму Модри Камень на пам'ятку з собою.

— Ти не на весніцу дивишся, — зауважили вони. — Ти в інше глядиш. Де ще маш каваліра?

Я теж бачу, що вона дивиться в інше.

— Ей! — раптом вжахнувся один, наче вжалений. — Вона глядить на Руське!!!

Та й ударили оба канчуками. А вона руками канчуки відбороняє, а сама все глядить-глядить. А вже видно було звідси, як далеко внизу, на виднокрузі, стріляють руські...

Хопили її попід руки і кинули перед себе. Штовхали, та підганяли, та грозили:

— Не оглядайсь!

А вона мовчки втирає кривавицю з обличчя та все-таки оглядається.

— Гей, січи її! — крикнули ті і погнали бігцем.

А я спіткнулась, бігши за ними, та впала на камінь, та й ниділа там уже до ночі...»

Обговорення

- Чому весь час озиралася Тереза?

7. Читання сьомого уривка. Попереднє питання: Якби український боєць і Тереза зустрілися, про що вони могли б говорити?

Померкло, стерлося все. Навіть те, що зветься незабутнім першим коханням. Чому ж ця випадкова зустріч, єдиний погляд, єдина ява у великій драмі війни, чому вона не меркне і, відчуваю, ніколи не померкне?

Ти — як жива. Бо далекі Рудні гори скрізь ідуть за мною, ближчають з кожним днем, щодалі ширше розгортаючись у своїй трагічній чарівності. Бачу вже їх не забиті снігами, а зелені, пишні, зігріті весняним сонцем, коли полонини, як сині озера, зацвітають тим першим цвітом весни, що по-вашому зветься — небовий ключ.

Ти виходиш на дерев'яний різьблений ганок у білій легкій сукні з чорною пов'язкою на рукаві і дивишся вниз, за Модри Камень, де колись пролягала наша оборона. Тепер скрізь уже поросла буйна трава. Вже через колишню нейтральну зону ідуть по асфальту словаки спокійними волами. Ідуть і дивляться, як підводиться з землі, пнеться до сонця, росте виноград, потоптаний, розстріляний тоді.

В такі години ми часто зустрічаємося з тобою і, сівши на теплому камені, розмовляємо.

Т е р е з а. Де ви так довго були?

Я. Уже все закінчилось. Тепер я вже не піду від тебе.

Т е р е з а. Школи?

Я. Ніколи.

Т е р е з а. Як це гарно, що ми будемо завжди разом! Я так довго чекала вас після тої зимової ночі: мені здається, що не менше, як тисячу літ!

Я. А мені здається, що я стільки ж ішов до тебе після тої ночі.

Т е р е з а. Нарешті ми знову зустрілись! Дайте мені вашу руку. Ви відчуваєте, як та тисяча літ перемістилась перед нас? Тепер вона попереду, правда ж? Наша тисяча!.. Доки зеленітимуть ці гори і світить сонце, ми будемо жити. Я задихаюсь від такого багатства!

Я. Нікуди тепер ми не будемо спішити, як тоді взимку. Тоді ми майже ні про що не встигли поговорити. Лютий вітер, шугаючи в скелях, заважав нам.

Т е р е з а. Зараз ми маємо час! Зараз я докажу вам усе недоказане тоді. Слухайте ж! Чуєте, як луцять зелені спини гір, гріючись на сонці? А небо над нами, весняне й високе, гуде од вітру, мов блакитний дзвін!.. Слухайте ж!

Обговорення

- У яку пору року відбуваються події? Вони реальні чи уявні? Через який проміжок часу ця зустріч відбувається?
- Якими кольорами користується автор? Для чого?
- Чому Тереза в білій сукні, але знову з чорною пов'язкою?
- Який символічний зміст письменник вкладає в образи трави, винограду, які пнуться до сонця, неба, як блакитного дзвону?
- Чому можна стверджувати, що Тереза давно знала про кохання, яке до неї прийде? Як розкривається тут містичний зміст твору?
- Яке це вічне кохання?
- Чому новела має таку назву? Розкрийте символізм образу Модри Каменя.
- Яка ж ідея новели?

4. Консолідація. Робота в малих групах.

Скласти «Карту головних героїв», використовуючи онлайн-дошку.

Воїн-розвідник

Сильний, витривалий, мужній, сміливий (їли сніг, не спали більше двох діб, виконали завдання в тилу ворога)

Романтичний, здатний на глибокі почуття, чуттєвий (закохується в Терезу, довго пам'ятає про неї, здатний відчути потаємний зміст в деталях поведінки)

Вихований, відповідальний (культурно поводить із словаками, не залишається ночувати, щоб вчасно дібратися до своїх)

Тереза

Вродлива, смілива, рішуча (не побоялася дати притулок воїнам, розуміючи ризики)

Чуйна, добра, співчутлива (дала притулок, перев'язала, пригостила кавою)
Має розвинуту інтуїцію, здатна на глибокі почуття (відчуває кохання на відстані і в часі).

5. Рефлексія

Незакінчене речення:

- Новела «Модри Камень» допомогла мені зрозуміти...
- Твір Олеся Гончара збагатив мене думками про...

Домашнє завдання: написати есе «Чи можливе кохання під час війни?»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алан Кроуфорд, Венді Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер. Технології розвитку критичного мислення учнів: науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Плеяди», 2006. 303 с.
2. Гончар Олесь. Модри Камень: новела. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3112>
3. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: методичний посібник. Харків: ВГ «Основа», 2018. 119с.
4. Дочинець М. Вічник / Дочинець М. *Триб. П'ятикнижжя про карпатського мудреця Андрія Ворона*. Львів: Карпатська вежа, 2017. 81бс.
5. Хвильовий Микола. Я (Романтика) / Хвильовий Микола. *Сині етюди: новели, оповідання, етюди*. Київ: «Радянський письменник», 1989. 423 с.
6. Якобчук А. Картина Альбрехта Дюрера "Руки": історія створення <https://slovoproslovo.info/kartina-albrehta-dyurera-ruki-stor-ya-stvorennya>